

Садашње стање и перспективе стилистике¹ код православних Срба

МИЛОСАВ Ж. ЧАРКИЋ
(Београд)

Већ на самом почетку овог излагања намеће се потреба да се објасни терминолошка одредница *православни Срби*, која је веома ретко била у употреби у досадашњој пракси. А ако се користи термин *православни Срби*, онда по природи ствари мора да постоје и неки други Срби који нису православни. Наравно, њих има и они су католичке или исламске вероисповести. Ово не би било ништа посебно, јер многи народи, многе нације се састоје од две и више вероисповести, али се те вероисповести

1 Говорити данас о стилистици код православних Срба, а не доводити је у везу са српским језиком и српским језичким подручјем било би веома погрешно. Појмови српска стилистика и стилистика код православних Срба, гледано историјски представљају потпуно истоветне садржаје, док у данашњости ова два појма подразумевају веома различите садржаје. Тако данас појам српска стилистика и појам српско језичко подручје два су појма која су значењски у великој мери различита. Српска стилистика је нешто ужег опсега, јер обухвата истраживања која спадају у оквире српске националне културе. Српско језичко подручје доста је шире, јер прелази границе садашње државе Србије. Наиме, говорити данас о српском језичком подручју није нимало лако. Разлога постоји више. Један од њих је, свакако, у томе што је српско језичко подручје, налазећи се пре извесног времена у границама једне државе, у последњим временима раздвојено у три православне српске државе: Србија, Република Српска, Црна Гора, а задире и у неке данас несрпске, стране државе: Хрватску и Хрватско-муслиманску Федерацију. Међутим, то не би требало да буде разлог да се и у данашњим условима, на просторима где се употребљавао а и сада се употребљава српски језик (истина под несрпским именом: хрватски, босански, црногорски), не може говорити о стилистици која је стварана код Срба, а не код Хрвата и муслимана (Бошњака). Дакле, под српским језичким подручјем треба сматрати све оне делове Социјалистичке Републике Југославије (Србију, Црну Гору, Босну и Херцеговину и делове Хрватске, где се говорило и говори, писало и пише штокавским наречјем као искључио дијалектом православних Срба). Али, ако се узме у обзир да су и данашњи етнички Хрвати пореклом Срби, онда нема двојбе да је тако звани хрватски језик у ствари српски. Овде не узимамо у обзир касније покатоличавање Срба, који су одувек говорили штокавским наречјем, а то су данашњи Хрвати који настањују целу Далмацију, бившу Дубровачку Републику, Славонију.

налазе у оквиру једне националности, једног народа. Код Срба то није случај. Срби су званично само православни пошто се остале друге две вероисповести називају другим народима: једни су Хрвати², а други Босанци (или Бошњаци)³. Тенденција разбијања српског националног бића започета још при процесу примања хришћанства, наставља се и до данас. Наиме, живи смо сведоци да се део српског православног народа, уз благослов и велику помоћ дела светске заједнице (односно појединих великих сила), отцепљује од матице свога народа, и према територијалном називу ствара нову нацију – нацију православних Црногораца. Овом приликом није наше да улазимо у узроке и последице овакве појаве, али је била наша дужност да поближе објаснимо термин православни Срби. Јер немамо намеру да у разматрању постављене теме пратимо стање и перспективе стилистике код других, односно неправославних Срба, па чак ни код оних који се одскоро декларишу као нова православна нација – Црногорци.

Вратимо се сада нашој теми. Да бисмо што боље разумели садашње стање и проценили перспективе стилистике код православних Срба, гробало би да се вратимо у прошлост, негде на почетак прошлог века. Иако у овим годинама стилистика код православних Срба, као научна дисциплина, добија посебан замах у свом развоју, она не успева да се осамостали. У то време делује познати српски естетичар Б. Поповић, који је у својим огледима (Поповић

2 Да су и данашњи етнички Хрвати пореклом Срби, показује следећи навод: „Док су се Срби у црквеном односу колебали између Рима и Цариграда, т. ј. хоће ли бити католици или православни, друго српско племе – Хрвати, под утицајем римског духовенства у току времена, одвојише се од своје браће Срба и пређу на страну Рима и римског учења. Довде Хрвати и Срби били су, може се тврдити, један народ, подељен на неколико самосталних општина живећи, заједничким историјским животом и предањем. Али од 925 год. када је по наредби папе сазван био у Сплиту црквени сабор, на коме су папини изасланици осудили словенску службу и избацили је из црквене употребе, браћа по рођењу и језику, и по својој пређашњој судбини и Историји расташе се и одоше сваки на своју страну, како у политичком тако и у црквеном животу. Хрвати признадоше папу и римско учење на латинском језику, а Срби задржаше словенску службу и православно учење св. цркве“ (Смирнов, Победоносцев 1900: 104).

3 За све муслимане на територији бивше Југославије, а данас тзв. Босанце (или Бошњаке) лако се могу наћи потврде да они не представљају ништа друго него исламизирани православне Србе. Очигледан доказ је и то што презиме писца ових редова данас у великом броју носе муслимани не само у Босни и Херцеговини него и у расејању. Треба само отворити Интернет и уписати презиме (фамилију, nazwisko) Чаркић, и појавиће се мноштво Чаркића са муслиманским именима.

1960) покушао да у књижевну критику и анализу унесе практична стилистичка истраживања, која су до његовог времена освојиле стилистика и теорија књижевности. Нажалост. Б. Поповић није успео да изгради стилистику као посебну науку о српском језику. Нешто касније, у 20-им и 30-им годинама, под утицајем женевске лингвистичке школе, и код православних Срба се јавља посебан интерес за изучавање књижевног текста. На страницама тада водећих лингвистичких часописа *Јужнословенског филолога* и *Нашег језика* појављују се расправе око одређивања циља и метода стилистике, која већ одавно тежи самосталном статусу. У једном броју својих чланака А. Белић успутно додирује ову тематику. Одређивање задатака стилистике у основним и битним цртама налазимо у његовом чланку *Стил и језик* (Белић 1935: 133–141). Дајући општу карактеристику стила, Белић прелази и на сам садржај стилистике. Констатујући да појам стилистике има веома разуђено значење, он не даје за право научницима, као нпр. А. Розвадовском, који тврди да се тешко могу одредити њене границе. И касније, у чланку *Стилистика и граматика*, Белић се враћа питањима стилистике и њеном односу према граматичици (Белић 1940: 1–6). У низу написа он анализира схватања стилистике женевске лингвистичке школе. Посебно је интересантна његова анализа Рисових схватања субјективне стилистике, где долази до закључка да објективна стилистика, насупрот субјективној, процењује естетску вредност језика неког народа или дела, чиме се приближава поезици и реторици. Белићево интересовање за стил и стилистику завршава се чланком *Стилистика у светлости женевске школе* (Белић 1940: 97–101 и 129–133), где он детаљно расправља о Баијевим схватањима стилистике (Bally 1909). Међутим, колико год била интересантна Белићева занимања за стилистику, мора се признати да је он, као граматичар, у суштини био против тога да се стилистичка учења развијају код православних Срба, јер је он у више наврага заступао „теорију о спонтаном развоју језика“. Овакав његов став имао је негативне далекосежне последице по стилистику код православних Срба, која су и данас евидентна⁴.

Видно место у стилистичкој књижевности код православних Срба између два светска рата припада студији *Техника стиха* Љ. Петровића (Петровић 1937) у којој се

4 Овакав Белићев однос према стилистичкој књижевности као научној дисциплини касније су прихватили и његови наследници: брачни пар Ивић, а потом и њихови следбеници, у првом реду Р. Бугарски и М. Радовановић, а данас и Д. Кликовац.

расправља о основним појмовима стила. После другог светског рата јављају се стилистичке студије које примењују структурални и естетски приступ језичким феноменима (Павловић 1964). Појављују се и расправе око тога да ли стилистика обухвата израз стварања или уметничку вредност процеса стваралаштва. Напоре са овим истраживањима расла су интересовања за стилистику, где се расправљало о њеним задацима и месту међу другим лингвистичким дисциплинама (Павловић 1969).

Теоретским и практичним проблемима почело се бавити више лингвистичких дисциплина: лингвистичка географија, социолингвистика, лингвистика говорне културе, лингвостилистика и др. У оквиру лингвостилистике развила се посебна грана – функционална стилистика, која за предмет узима функционално-стилско раслојавање језика. Иако су функционално-стилистичке анализе наизглед бројне, оне нису обимне. Међутим, у њима се не улази у суштину функционалног раслојавања језика, тако да данашња лингвостилистика код православних Срба не одговара на многа системска питања функционалне издиференцираности српског језика. Проблем је и то што скоро да и нема лингвостилистичара, а од стручњака других лингвистичких грана није реално очекиваги да решавају питања која се превасходно тичу стилистике⁵. Ипак постоји понека студија која представља допринос утемељењу и развоју функционалне стилистике. У књизи *Српскохрватски језик* М. Миновић говори о функционалним стилевима (разговорном, научном, службено-административном, публицистичком и уметничком) (Миновић 1982). О врстама стилова говоре и други стручњаци (Павловић 1964; Јовић 1975 итд.). Највише пажње од свих функционалним стилевима посвећује русиста Б. Тошовић. Он говори о функционалној стилистици, настанку функционалних стилова, појму стила и функционалног стила, факторима функционално-стилистичке диференцијације, функцијама језика, обележјима функционалних стилова, класификацијама стилова, односу између стилова, контрастивном аспекту проучавања стилова. Тошовић функционалне стилове дефинише као

5 Јучерашња лингвостилистика, ако судимо по постојећим приручницима, монографијама и радовима објављеним у периодичи, функционалној диференцијацији језика посвећује врло мало пажње, па следеће мишљење, које би требало пре да припада стилистици, налазимо у *Социолингвистици* М. Радовановића: „Постојање функционалних стилова, тј. функционалног раслојавања језика српскохрватска нормативна стручна литература по правилу ни посредно ни непосредно не региструје. Исто важи и за социјално раслојавање језика” (Радовановић 1986: 64).

„екстралингвистички условљене системске реализације језика (језички изрази или врсте) у одређеним областима људске дјелатности, са специфичном интралингвистичком (парадигматском и синтагматском) структурношћу математичко-статистичком закономерношћу (фреквенцијом и вјероватноћом употребе језичких средстава), мањом или већом традиционалношћу и историјском заснованошћу” (Тошовић 1988: 57).

Са подручја функционално-стилске раслојености говорног језика значајна су истраживања представљена у зборнику радова *Актуелна питања наше језичке културе* (1983). Када се прочитају сви радови, запажа се да је највећа пажња посвећена обиму, сложности и значају говорног језика, односно разговорном језичком стилу. У оквиру лингвостилистичких истраживања јављају се монографије посвећене српским писцима: *Песнички језик Бранка Радичевића* (Илић 1964); *Језик и стил Ива Андрића* (Станојчић 1967); *Језик и стил Михаила Лалића* (Точанац 1968). Монографије оваквога типа, због посебног начина изражавања појединих писаца, дају поуздане и проверене податке о томе како функционише језик у делима књижевних стваралаца. У овим радовима дају се поуздани подаци о типичности функција природног језика у књижевним остварењима, о његовим устаљеним употребама и јављању, о мотивисаности и зависности жанра, правца, а и о томе у каквом су међусобном односу поједини писци, било да су живели истовремено, или у различитим временским периодима.

У 90-им годинама прошлог века, као и у почетку новог 21. stoleћа појавило се више аутора, који су из различитих побуда залазили у област стилистике. Неки од њих су сав свој истраживачки век посвећивали стилистици, мада нису имали већег утицаја на стилистичка дешавања код православних Срба, јер су од нестилистичара одгурани на маргине стилистичких дешавања. Наведимо неке од истраживача који су залазили у област стилистике, а примарно су се бавили другим лингвистичким дисциплинама. Ту у првом реду спада Р. Симић и М. Ковачевић. Први је објављује четири књиге које у наслову имају стилистичка обележја: *Увод у филозофију стила* (Симић 1991), *Лингвистика стила* (Симић 1993), *Општа стилистика* (Симић 1998), *Стилистика српског језика I* (Симић 2000). Други објављује две књиге: *Стилске фигуре и књижевни текст* (Ковачевић 1990) и *Граматика и стилистика стилских фигура* (Ковачевић 1991). Међутим, за оба ова аутора може се најблаже рећи да они с времена на време „утрчавају“ у област стилистике. Треба истаћи да се и један и други баве скоро свим језичким областима: Симић – дијалектологијом, синтаксом,

стилистиком, теоријом језика, морфологијом, творбом речи итд., а Ковачевић: синтаксом, теоријом језика, општом лингвистиком, стилистиком, језичком политиком, семантиком итд. Тако да њихово бављење стилистиком изгледа веома површно, конфузно, а почесто има тон препотентности. Р. Симић је више година држао предавања из стилистике на Филолошком факултету у Београду на Катедри за српски језик, а онда је довео наследницу Д. Кликовац, која се никада није бавила стилистиком. Њој су у Програму за студенте из стилистике водећи стилистичари: М. Ивић и М. Радовановић, који тешко да знају шта је то стилистика. М. Ковачевић је предавао стилистику на Универзитету у Нишу, такође, на Катедри за српски језик, а сада предаје на истој катедри на Факултету на Палама (Република Српска), и ко зна на кој јо факултету диљем бивше друге Југославије. Овај последњи је на једном научном скупу јавно заступао мишљење да стилистика није никаква научна дисциплина и да њу треба избаци из програма за студенте. Има још професора на Филолошком факултету у Београду, који сматрају да стилистика нема никакве везе са српским језиком. Један је србиста (М. Николић), а други је русиста (П. Пипер). Ипак, има и супротних примера. Такви су А. Стојановић и М. Чаркић, који у оквиру својих могућности сав свој живот посвећују стилистици. Први се бави научним стилем, а други књижевно-уметничким стилем. А. Стојановић није објављивао целовите студије (књиге), осим докторске дисертације: *Синтаксичке одлике научног стила руског и српског језика у области технике* (1995), у којој је представљено прво опсежније истраживање из области конфронтативне функционалне стилистике руског и српског језика, које је спроведено, претежно, на теоријским поставкама одређене (пермске) стилистичке школе. За домаћу србистику дисертација значи дословно први исцрпнији фактографски опис језичких појава из домена тзв. велике синтаксе научног стила савременог српског језика. Међутим, она има мноштво радова из компаративних стилистичких истраживања руског и српског језика у оквиру научног стила, наведимо бар три значајнија: *Хипотеза о становленим научног стила савременог српског језика* (1999); *Функционална стилистика на српском језичком подручју* (2002); *К общим закономерностям диффузии стилей* (2004). М. Ж. Чаркић је написао неколико студија посвећених, пре свега, стилу у књижевно-уметничким делима, и то делима писаним искључиво у стиху. Да поменемо неке: *Фоностилистика стиха* (Чаркић 1995), *Стилистика стиха* (Чаркић 2006), *Појмовник риме* (Чаркић 2001), *Римаријум српске поезије* (2007), *On poetic language* (Иаркиж 2010). Чаркић је

написао и књигу *Увод у стилистику* (Чаркић 2002). Ова књига је више уџбеник за студенте који у току студија имају наставни предмет *стилистику*. Она може бити корисна и свима онима који желе да се упознају са основном стилистичком проблематиком. У овој књизи аутор приказује све оно што се дешавало са стилистиком и стилистичком мишљу од античких времена до данас. *Увод у стилистику* је тако конципиран да студентима и свима другима нуди суму знања о овој научној дисциплини, као и неопходне чињенице и потребне теоријско-методолошке одреднице. Након усвојеног знања сажетог у овој књизи лакше се може савладати проблематика основних стилистичких грана: *фонетске стилистике, граматичке стилистике, лексичке стилистике, синтаксичке стилистике, стилистике текста и књижевне стилистике*. Ова двојица аутора (Чаркић и Стојановић) немају скоро никаквог утицаја на васпитање и усмеравање српске омладине (студената), јер не предају на матичном факултету. први предаје руски језик као страни на Пољопривредном факултету у Београду, а други ради у Институту за српски језик САНУ у Београду. Овде свакако треба поменути и српског русисту, и то у позитивном смислу, Б. Тошовића, који после завршетка рата у бившој Југославији, ради на Универзитету у Грацу (Аустрија). Поред већ помињаних *Функционалних стилова*, Б. Тошовић је објавио за популаризацију стилистике значајне књиге: *Стилистика глагола* (Тошовић 1995), *Корелациона синтакса* (2001).

Иако се из нашег досадашњег излагања може стећи утисак да је прилично много урађено у стилистици код православних Срба, такав утисак ипак вара. Наиме, када би било могуће на једном месту сабрати све што је досада написано о стилу и стилистици, о појединим аспектима функционалних стилова, њихових подврста, жанрова и сл., могло би се рећи да лингвостилистичке и функционалностилистичке анализе нису тако бројне, а да су и сами резултати веома скромни и да не дају системска решења истраживаних проблема из домена стила и језика. Један од највећих недостатака досадашњих стилистичких проучавања јесте фрагментарност, нецеловитост, раздробљеност и несистематичност. И још нешто, иако више деценија постоје рачунари, скоро да нема радова који се базирају на статистичко-математичкој обради материјала.

Поред тога, постојећи радови о стилу и стилистици разбацани су по разним публикацијама (јер није било јединствене публикације за стилистику

и стилистичка истраживања⁶), што отежава комплетнију синтезу и сагледавање чак и оних проблема који су у извесној мери већ решени у оквиру појединих области традиционалне, исто и модерне и функционалне стилистике. А зашто је све то тако, разлога има више. У даљем тексту покушаћемо да укажемо на неке од њих. Прво, развој стилистике био је и јесте у директној вези са развојним степеном лингвистике. Уколико је лингвистичка мисао развијенија и уколико прати савремена кретања у науци о језику и науци о књижевности, утолико је и положај стилистике у таквој језичкокњижевној средини повољнији. Што се тиче србистике, погрешно би било да се тврди да она постоји. Ако не постоји србистика (лингвистика православних Срба), како ће онда постојати стилистика код православних Срба. Друго, радови Б. Поповића, А. Белића и Љ. Петровића настали у време конституисања модерне стилистике у свету нису били довољни да формулишу модерну српску стилистику, нити да та стилистика стекне статус самосталне научне дисциплине. Због њиховог недовољног познавања проблематике стилистике и погрешног виђења њене улоге, она није добила ни одговарајуће место у српској науци о језику и књижевности. Треће, у последњих четрдесетак година свакако најутицајнији српски лингвиста М. Ивић наследила је, односно прихватила је од свог учитеља Белића „теорију о спонтаном развоју језика“. То се види по томе што М. Ивић, као и А. Белић, у први план ставља критеријум „језичко осећање“. Дакле, по њој као да и није потребан опис функционалних стилова да би се тиме дошло до прецизније експлицитне граматичке норме и стилског узуса, него јој је тобоже довољно ослањање на „језичко осећање“ и/или угледање на *језик добрих писаца белетристике*. Све остало (тзв. специјални стилови) за М. Ивић представљају „неке ситнице“ које треба у језику „мало поправити“, чиме се минимизира истински значај функционалности стилистичких проучавања. Четврто, сва сгремљења – започета у време доласка на сцену модерне стилистике – задржала су се до данашњих дана, те и традиција да

6 Овде као позитивну ствар треба истаћи да је у 2002. години покренут стилистички часопис *Стил*, али у њему изостаје сарадња и тзв. српских стилистичара, изузимајући Стојановића и Чаркића. Иако су створени услови да се на једном месту нађу радови посвећени овој области и да се може имати лакши увид у сва стилистичка догађања код православних Срба – ради се све како би се овај часопис угасио, јер у српској науци о језику влада званичан став да српски језик нема никакве везе са стилистиком.

нестилистичари воде бригу о стилистици, и то тако што се из сопственог незнања и несхватања улоге и значаја стилских језичкокњижевних истраживања спречавају њено устаљивање и развој лингвистичкој и књижевној мисли српских учењака, посебно младих. Пето, данашња ситуација у српској лингвистици не изгледа нимало ружичасто. Условно речено, српска лингвистика је у великом заостатку у односу на словенску и европску, па тиме и светску лингвистику. Међутим, захваљујући највише „водећим“ српским лингвистима, који нису могли да превазиђу структурални начин размишљања, српска лингвистика је и до данас остала у водама структурализма. Још једна велика сметња ка савременом начину научног мишљења и делања произашла је из чињенице што су у српској лингвистици главну реч водили и воде дијалектолози. Данашњи начин схватања научног истраживања, који укључује мултидисциплинарност, њој је потпуно стран. Ако оваква научна дисциплина има примаг у српској лингвистици, онда је сасвим разумљиво зашто стилистика, као мултидисциплинарна научна дисциплина, нема скоро никакво место у кругу српских језичких и књижевних дисциплина. Наведеном односу према стилистици као науци код православних Срба свакако да доприноси и чињеница што и учењаци који се, условно речено, баве стилистиком, чине то успутно, често лаички, јер је њихова основна преокупација нека од граматичких или књижевних дисциплина. Уз то, ни они сами нису прерасли де Сосира и његов начин схватања језика. Све, ово, гледано укупно, има негативан одраз на данашње стање у овој научној области. Да је то тако, показују нам неоториви докази. Довољно је навести да се стилистиком, са ретким изузецима, баве чисти граматичари, а када им је потребно, онда се они декларишу и као стилистичари. Понеки међу њима, без икаквог пардона, пишу књиге из стилистике које ретко коме могу да послуже. Оне су пре у служби антипропаганде стилистике. Такви учењаци, који себе сматрају енциклопедистима, како они о себи мисле, баве се „успешно“ неколиким научним дисциплинама, а неки су и редовни професори за више научних дисциплина, бар они тако тврде и пишу у својим биографијама. Такви учењаци, без икакве задршке, држе предавања из стилистике на најзначајнијим српским универзитетима. Зато се ова научна област у неким универзитетским центрима и гаси као предмет, иако се налази у плану и програму студија одређених студијских група. За разлику од света, где стилистика налази своје место у одељењима националних академија наука, где добија целе катедре и неколике различите курсеве, код православних

Срба стилистике као да и нема. Раздробљеност и затвореност у себе језичких и књижевних дисциплина, те њихова једнообразност, и то онда када у свету владају мултидисциплинарни приступи научним истраживањима, кад се користе сазнања других сродних и несродних наука. А стилистика по својој природи, по свом предмету истраживања спада у мултидисциплинарне научне дисциплине. Да би се показало колико је свеобухватна стилистика, довољно је да наведемо мишљење које влада у руској науци – да стилистика представља „кров“ или „кишобран“ свих језичких и књижевних дисциплина, и не само њих. Изгледа да је ово један од разлога зашто се стилистици код православних Срба поклања све мања пажња, пошто се, пре свега, владајући српски лингвисти због своје научне ускогрудости и ретроградности одричу стилистике и не признају њено постојање. Отуда не може да зачуди ни њихово несхватање улоге стилистике као научне дисциплине која има све већу примену у језичким и књижевним истраживањима. Потребно је још напоменути да од тренутка када се прешло са изучавања структуре на функцију језика, стилистика у кругу језичких и књижевних дисциплина добија све више на значају. Чак и само функционално диференцирање језика, тешко да би било у потпуности схваћено и објашњено без стилистичког аспекта посматрања датих појава и процеса.

И на крају да закључимо. Ако се узме у обзир веома јадно и ништавно стање стилистике код православних Срба у држави Србији, онда ни перспективе не могу бити ништа боље. Наиме, треба рећи да је перспектива стилистике потпуно неизвесна наиме, треба рећи да је ситуација на значајнијим Универзитетима који припадају православним Србима следећа. На Универзитетима у Београду, Новом Саду и Бањалуци предавања из стилистике држе непримерени предавачи. Односно, професори код којих се стилистика не налази ни у сну, а камоли у стварности. На Палама предавања из стилистике држи М. Ковачевић. На Универзитету у Нишу предмет *стилистика* је пре десетак година избачена из програма гако да и данас студенти на Филозофском факултету у Нишу не изучавају овај предмет. Зато у последње време млађе и најмлађе генерације српских учењака, који се налазе на самом почетку своје научне каријере за своја научна опредељења не бирају стилистичка истраживања. А ако би се десило да неко од њих и има жељу да се бави стилистиком, он нема код кога да пријави своју докторску тезу из стилистике. Тако да ако је судити по данашњем дану, стилистика код православних Срба нема никакве перспективе – не само за своју развој, него постоји велика вероватноћа да она престане да постоји као научна ди-

сциплина, као један од предмета било језичких било књижевних истраживања. Аутор ових редова не памти када је на неком од српских универзитета неко од колега узео за тему своје магистарске или докторске дисертације истраживање из домена било код функционалног стила. Зар ова чињеница не говори очигледно да јасније не може бити.

Литература

- Белић А., 1935, *Стил и језик*, „Наш језик“, III, св. 5, с. 133–141, Београд.
- Белић А., 1940, (1) *Стилистика и граматика*, „Наш језик“, VII, св. 1, с. 1–6; (2) *Стилистика у светлости женевске школе*, „Наш језик“, VII, св. 4, с. 97–101, св. 5, с. 129–133, Београд.
- Јовић Д., 1975, *Лингвостилистичке анализе*, Београд.
- Ковачевић М., 1990, *Стилске фигуре и књижевни текст*, Сарајево.
- Ковачевић М., 1991, *Граматика и стилистика стилских фигура*, Сарајево.
- Миновић М., 1982, *Српскохрватски језик*, Сарајево.
- Павловић М., 1964, *Актуелни лингвистички проблеми*, Београд.
- Павловић М., 1969, *Проблеми и принципи стилистике*, Београд.
- Петровић Љ., 1937, *Техника стиха – основни појмови*, Београд.
- Поповић Б., 1960, *Два огледа из теорије стила*, Нови Сад.
- Радовановић М., 1986, *Социolingвистика*, Нови Сад.
- Симић Р., 1991, *Увод у филозофију стила*, Сарајево.
- Симић Р., 1993, *Лингвистика стиха*, Никшић.
- Симић Р., 1998, *Општа стилистика*, Београд.
- Симић Р., 2000, *Стилистика српског језика I*, Београд.
- Смирнов, Победоносцев и др., 1900, *Историја хришћанске цркве* (Свеска друга), Београд. (Репринт издање за Интернет приредили: Татјана Ћосић, Александар Стојадиновић, Павле Бабац, Београд, 1997).
- Стојановић А., 1995, *Синтаксичке одлике научног стила руског и српског језика у области технике*, док. Дис., Београд.
- Стојанович А., 1999, *Гипотеза о станоулеии научног стила сербског језика. – Dyskurs naukowy: tradycja i zmiana*, red., S. Gajda, с. 337–351.
- Стојановић А., 2002, *Функционална стилистика на српском језичком подручју*, „Стил“ Бр.1., Бањалука–Београд, с. 79–103.
- Стојанович А., 2004, *К обичим закономерностям диффузии стилей. – Стереотипность и творчество в тексте*, Пермь: Перм. ун-т., с. 58–95.
- Тошовић Б., 1988, *Функционални стилови*, Сарајево.
- Тошовић Б., 1995, *Стилистика глагола*, Wuppertal.
- Тошовић Б., 2001, *Корелациона синтакса*, Graz.

- Чаркић М. Ж., 1992, *Фоника стиха*, Београд.
Чаркић М. Ж., 1995, *Фоностилистика стиха*, Београд.
Чаркић М. Ж., 2001, *Појмовник риме* (на материјалу српске поезије), Београд.
Чаркић М. Ж., 2002, *Увод у стилистику*, Београд.
Чаркић М. Ж., 2006, *Стилистика стиха*, Београд.
Чаркић М. Ж., 2007, *Римаријум српске поезије*, Београд.
Vally Ch., 1909, *Traitu de stylistique francais*, Paris.
Čarkić M. Ž., 2010, *On poetic language*, Belgrade.